

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

Opracowanie dr Paulina Wiktorska, wiktorska.p@gmail.com

"Praca z rodziną uwikłaną w przemoc w kontekście chorób psychicznych, aspekty prawne wraz z profilaktyką wypalenia zawodowego."

Osoby z chorobami psychicznymi, to też osoby zależne narażone często na wykluczenie społeczne. Osoby zależne są to:

- osoby niepełnosprawne,
- osoby chore psychicznie,
- uzależnieni,
- długotrwale bezrobotni,
- opuszczający zakłady karne i poprawcze,
- kobiety samotnie wychowujące dzieci,
- ofiary patologii życia rodzinnego,
- osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych,
- starsze osoby samotne,
- bezdomni,
- dzieci i młodzież ze środowisk zaniedbanych oraz wychowujące się poza rodziną,
- osoby będące imigrantami oraz członkowi mniejszości narodowych (np. członkowie społeczności romskiej).

Podstawy prawne:

Konstytucja RP ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 r. nr 78, poz. 483 ze zm.)

Art. 40. Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych. **Art. 96 (1) kroi:** Osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych.

Art. 47. Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym.

Art. 48. Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. Ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu.

Art. 72. Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych. W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka. Ustawa określa kompetencje i sposób powoływania Rzecznika Praw Dziecka.

„W polskim prawie nie ma jednej, uniwersalnej definicji dziecka, gdyż w poszczególnych gałęziach prawa różnie są realizowane funkcje ochrony prawnej dziecka. Pojęcie dziecka w prawie polskim pojawia się tam, gdzie owe przepisy traktują o nim. Należy więc zwrócić uwagę na brak jednego aktu, który odnosiłby się całościowo do osoby dziecka jako podmiotu praw. Oczywiście pamiętać należy o tym, że skodyfikowanie wszystkich przepisów stanowiących o dziecku jest w jednym dokumencie niemożliwe, chociażby z powodu olbrzymiej różnorodności i szczegółowości poszczególnych zagadnień. Poważnym problemem jest także odpowiedź na pytanie: kiedy możemy mówić o dziecku. Mimo to należałoby jednak pokusić się o próbę stworzenia uniwersalnej definicji pojęcia dziecka oraz ustalenia przyczyn i konsekwencji (przede wszystkim prawnych) jakie owa definicja z sobą niesie.” (B. Olszewski, *Uniwersalna definicja dziecka, Przegląd Prawa i Administracji LXXXV, 2011, No 3322*)

- Problem początku podmiotowości dziecka i granicy podmiotowości dziecka (*Uchwała SN z dnia 26 października 2006 r, IKZP18/06*).
- Definicje pozaprawne i definicje prawne.
 - Konwencja o prawach dziecka Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 r.; „każda istota ludzka poniżej 18 lat”;
 - Deklaracja Praw Dziecka z dnia 20 listopada 1959 r., Zgromadzenia Ogólnego ONZ; „dziecko także przed urodzeniem”;
 - pozostałe prawne definicje dziecka w prawie międzynarodowym;
 - definicje dziecka w prawie polskim: kodeks rodzinny i opiekuńczy, ustawa o Rzeczniku Praw Dziecka;
 - art. 10 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 r.; definicja rodziny; „najstarsza grupa społeczna, występująca we wszystkich etapach rozwoju społeczeństwa i we wszystkich formacjach. Jest naturalnym i niezastąpionym elementem struktury społecznej, nazywana często podstawową komórką społeczną”
 - Art. 10 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego: *rodzina jako grupa rodzinna składająca się z małżonków i ich wspólnych dzieci, także przysposobionych.*

Wartość rodziny jest wartością bezcenną. Pozytywne wpływy wychowania w rodzinie są związane przede wszystkim z realizowanymi w rodzinie wartościami, wzajemną więzią uczuciową, pełnionymi w rodzinie rolami oraz wzorcami wzajemnego komunikowania się. Dobrej rodziny w procesie wychowania i wzrastania dzieci i młodzieży nie jest w stanie zastąpić nikt dlatego polityka państwa oraz wszelkie działania instytucji samorządowych i organizacji pozarządowych powinny być nakierowane na pomoc udzielaną rodzinie i w rodzinie.

W sytuacjach kryzysowych, gdy rodzina nie jest w stanie poradzić sobie z problemami: nie może, nie potrafi bądź nie chce zajmować się dzieckiem, zachodzi konieczność udzielenia pomocy, wsparcia zewnętrznego lub interwencji. W takiej sytuacji, w myśl konstytucyjnej zasady pomocniczości, dziecko ma prawo do pomocy, w tym do pieczy zastępczej: „*Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych*”, tak stanowi Konstytucja RP (art. 72 ust 2)¹. Konwencja o prawach dziecka zobowiązuje Państwa-Strony do zapewnienia specjalnej ochrony i pomocy dzieciom czasowo lub stale pozbawionym środowiska rodzinnego lub nie mogącym, ze względu na swe dobro,

¹ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. 1997 r., Nr 78, poz. 483) - (dalej: Konstytucja)

w nim przebywać (art. 20)². Przepisy te podkreślają rangę i znaczenie praw dziecka, w tym do pieczy zastępczej” (M. Kaczmarek, *Rodzinna Opieka zastępcza – podstawy prawne*).

Interwencja w rodzinie:

Pojęcie władzy rodzicielskiej art. 93 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Według uchwały Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 1976 r. III CZP 46/75 OSNCP 1976 nr 9, poz. 184 władza rodzicielska to przede wszystkim zespół obowiązków rodziców co do dziecka, a uprawnienia rodziców w stosunku do dziecka są jakby wtórnym składnikiem tej władzy. W skład władzy rodzicielskiej wchodzi całokształt spraw dziecka, piecza nad nim, zarząd jego majątkiem, reprezentowanie go oraz nadawanie zasadniczego kierunku wychowaniu dziecka.

„Zasady etyczne interwencji kryzysowej Naczelną zasadą interwencji kryzysowej jest niesienie pomocy innym osobom w rozwiązywaniu trudności i osiągnięciu lepszej jakości życia, co wynika z paradygmatu współodpowiedzialności społecznej. Wszelkie podejmowane czynności powinny respektować podstawowe wartości, takie jak: godność osoby ludzkiej, podmiotowość i autonomię człowieka oraz jego prawo do nieskrępowanego rozwoju. Szczególne wymagania etyczne stawiane osobom zajmującym się interwencją kryzysową, wynikają z faktu, iż działalność ta wiąże się z dostępem do szeregu poufnych informacji oraz dysponowaniem specjalistyczną wiedzą i technikami służącymi do poznawania ludzi i oddziaływania na nich. Ośrodki realizujące zadanie mają opracowany własny, szczegółowy kodeks zasad etycznych, obowiązujący pracowników. Zasady udzielania pomocy:

1. Udzielanie pomocy z zakresu interwencji kryzysowej wiąże się z ograniczaniem formalności do niezbędnego minimum.
 2. Pomoc jest bezpłatna i niezależna od innych kryteriów pomocy, np. pomocy społecznej.
 3. Nie są wymagane skierowania, a wcześniejsze umawianie i potwierdzanie wizyt traktowane jest jedynie jako praktyczne udogodnienie kontaktu ze specjalistą.
 4. Na życzenie klienta pomoc udzielana jest bez ujawniania jego tożsamości i innych danych identyfikacyjnych.
 5. W uzasadnionych przypadkach - np. zlecenia interwencji przez inne służby miejskie, policję lub sądy, zagrożenia bezpieczeństwa, życia - klienci zapraszani są pisemnie lub telefonicznie.
 6. Od pełnoletnich klientów wymagana jest jasna deklaracja woli skorzystania z pomocy”.
- http://www.niebieskaLinia.pl/przewodnik_ustawa/poradnik_-_eksperci_radza/05_Krzysztof_Sarzala.pdf

Interwencja przy przemocy w rodzinie: *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”* (Dz. U. z 2011 nr 209, poz. 1245).

Prawne aspekty odbierania dziecka z rodziny w praktyce: procedura odebrania dziecka z rodziny, udział policji, współpraca z instytucjami systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie wydane na podstawie art. 12a ust. 6 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493, z 2009 r. Nr 206, poz. 1589 oraz z 2010 r. Nr 28, poz. 146 i Nr 125, poz. 842).

² *Konwencja o prawach dziecka* (Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526 ze zm.) - (dalej: Konwencja)

- Dyrektywa bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie.
- Udział funkcjonariusza policji na wniosek wykonującego procedurę pracownika socjalnego.
- Obligatoryjne zapewnienie bezpieczeństwa osobistego dziecka, pracownikowi socjalnemu i innym uczestnikom postępowania.
- Obowiązek pisemnego pouczenia rodziców o prawie złożenia do właściwego miejscowo sądu opiekuńczego zażalenia na odebranie dziecka (pracownik socjalny; subsydiarnie – funkcjonariusz policji).
- Umieszczenie dziecka u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w całodobowej placówce opiekuńczo – wychowawczej (zażalenie dyrektywy priorytetu).
- Udział w procedurze ratownika medycznego lub pielęgniarki.
- Obligatoryjne zawiadomienie przez pracownika socjalnego o wszczęciu procedury sądu opiekuńczego (24 h).
- Tryb umieszczania dzieci w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo wychowawczej regulują przepisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2015 r. poz. 332, 1045 i 1199).
- Prawo zażalenia procedury do sądu opiekuńczego (24 godz. na rozpatrzenie).

„Przepisy nie regulują wprost sposobu przewozu dziecka po jego odebraniu do miejsca umieszczenia. Należy przyjąć za zasadę, że za kompleksowe zabezpieczenie sytuacji dziecka, odpowiadają trzy służby biorące udział w procedurze odbierania dziecka z rodziny. Pracownik socjalny decyzję o odebraniu dziecka podejmuje wspólnie z policją oraz pracownikiem ochrony zdrowia. Jedna ze wskazanych ustawowo służb będzie dysponowała samochodem służbowym lub wykorzystywanym do celów służbowych. Kwestie techniczne należy więc rozstrzygnąć przy współpracy i wspólnym podejmowaniu decyzji pomiędzy trzema służbami działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie uczestniczącymi w zdarzeniu. Zgodnie z art. 39 ust. 3 – 4 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2005 r. Nr 108 poz. 908 z późn. zm.) w pojeździe samochodowym wyposażonym w pasy bezpieczeństwa dziecko w wieku do 12 lat, nieprzekraczające 150 cm wzrostu, przewozi się w foteliku ochronnym lub innym urządzeniu do przewożenia dzieci, odpowiadającym wadze i wzrostowi dziecka oraz właściwym warunkom technicznym, nie dotyczy to jednak przewozu dziecka taksówką osobową, specjalistycznym środkiem transportu sanitarnego, o którym mowa w art. 36 ust. 2 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. Nr 191, poz. 1410, z późn. zm.), lub pojazdem Policji. Jeżeli po uzgodnieniu z pozostałymi służbami, obowiązku przewiezienia dziecka podejmie się pracownik socjalny, to obowiązek ten spoczywa na samorządzie gminnym lub powiatowym jako organie odpowiedzialnym za realizację wszystkich zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W takim przypadku to samorząd gminny lub powiatowy będzie zobowiązany do zorganizowania dowiezienia dziecka do określonego miejsca w celu zabezpieczenia jego sytuacji lub do pokrycia kosztów zorganizowania transportu. Należy także mieć na uwadze, że na żądanie pracownika socjalnego Policja jest zobowiązana do udzielenia mu pomocy przy czynnościach związanych z przymusowym odebraniem osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką (art. 598¹⁰ kpc w związku z art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie). Pomoc udzielona przez Policję może więc polegać na dowiezieniu dziecka do odpowiedniej placówki lub do dalszej rodziny.” (https://www.rops-bialystok.pl/ppwr/?page_id=37)

WAŻNE !!!

Ustawowa regulacja przemocy w rodzinie:

1. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.), art. 207,
2. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2005 r. Nr 180, poz.1493 ze zm.)

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. (Dz. U. z 2005 r., Nr 180, poz. 1493 ze zm.)

Przemoc w rodzinie to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, czyli osób najbliższych w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.1)), a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Kodeks karny

art. 207 znęcanie się nad osobą najbliższą

art. 217 naruszenie nietykalności cielesnej – przestępstwo prywatnie skargowe

art. 156 i 157 ciężki uszczerbek na zdrowiu lub naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia – zmiana trybu ścigania na wnioskowy

Art. 190 groźba karalna

Art.197 zgwałcenie

Art. 286 niekorzystne rozporządzenie mieniem

Art. 270 fałszowanie dokumentów

Art. 288 niszczenie rzeczy

Przemoc a sytuacja rodzinna

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. Nr 9, poz. 59 ze zm.)

Rozwód a separacja

Mażeńskie ustroje majątkowe

Wzajemna odpowiedzialność małżonków

Uprawnienia i obowiązki wobec dzieci

Pojęcie władzy rodzicielskiej i jej ograniczenia

Alimenty

Prawa procesowe dziecka.

Opracowanie na podstawie: Mirosław Kaczmarek, Dziecko w postępowaniu sądowym, Ośrodek Rozwoju Edukacji,

„Dziecko w postępowaniu sądowym Dziecko powinno mieć zapewniony podmiotowy udział w procedurach i decyzjach poprzez: [...] możliwość wypowiedzania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela lub odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego (art. 12 „Konwencji o prawach dziecka”). Przy omawianiu aspektów prawnych związanych z sytuacją dziecka w postępowaniu sądowym niezwykle istotne są zagadnienia dotyczące dziecka jako ofiary, świadka, jak i sprawcy przemocy. Dotyczą one tak istotnych problemów jak: prawa procesowe, wiek odpowiedzialności karnej, podmiotowość w procedurach sądowych, czy warunki szczególnej ochrony dziecka w postępowaniu sądowym”.

Specyfikę sytuacji prawnej dziecka dobrze oddają słowa zawarte w Preambule „Konwencji o prawach dziecka”: ...dziecko, z uwagi na swoją niedojrzałość fizyczną oraz umysłową, wymaga szczególnej opieki i troski, w tym właściwej ochrony prawnej, zarówno przed, jak i po urodzeniu. Wbrew często wyrażanym opiniom, nie budzi wątpliwości fakt, że dziecko jest podmiotem wobec prawa, jednak z uwagi na swoją specyficzną sytuację wymaga szczególnej troski i szczególnej ochrony prawnej.

Odpowiedzialność cywilno - prawna i karno – prawna dzieci.

Dziecko, nabywa zdolność prawną z chwilą urodzenia a zdolność do czynności prawnych ograniczoną po ukończeniu 13 lat, pełną po ukończeniu 18 lat.

Kodeks cywilny (wyciąg z przepisów)

Art. 8. § 1. Każdy człowiek od chwili urodzenia ma zdolność prawną.

Art. 9. W razie urodzenia się dziecka domniemywa się, że przyszło ono na świat żywe.

Art. 10. § 1. Pełnoletnim jest, kto ukończył lat osiemnaście. § 2. Przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletność. Nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa.

Art. 11. Pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się z chwilą uzyskania pełnoletności.

Art. 12. Nie mają zdolności do czynności prawnych osoby, które nie ukończyły lat trzynastu, oraz osoby ubezwłasnowolnione całkowicie.

Art. 13. § 1. Osoba, która ukończyła lat trzynaście, może być ubezwłasnowolniona całkowicie, jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem. § 2. Dla ubezwłasnowolnionego całkowicie ustanawia się opiekę, chyba że pozostaje on jeszcze pod władzą rodzicielską.

Art. 14. § 1. Czynność prawna dokonana przez osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych, jest nieważna. § 2. Jednakże gdy osoba niezdolna do czynności prawnych zawarła umowę należącą do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego, umowa taka staje się ważna z chwilą jej wykonania, chyba że pociąga za sobą rażące pokrzywdzenie osoby niezdolnej do czynności prawnych.

Art. 15. Ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają małoletni, którzy ukończyli lat trzynaście, oraz osoby ubezwłasnowolnione częściowo

Art. 16. § 1. Osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw. § 2. Dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo ustanawia się kuratelę.

Art. 17. Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, do ważności czynności prawnej, przez którą osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych zaciąga zobowiązanie lub rozporządza swoim prawem, potrzebna jest zgoda jej przedstawiciela ustawowego.

Art. 18. § 1. Ważność umowy, która została zawarta przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego, zależy od potwierdzenia umowy przez tego przedstawiciela. § 2. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może sama potwierdzić umowę po uzyskaniu pełnej zdolności do czynności prawnych. § 3. Strona, która zawarła umowę z osobą ograniczoną w zdolności do czynności prawnych, nie może powoływać się na brak zgody jej przedstawiciela ustawowego. Może jednak wyznaczyć temu przedstawicielowi odpowiedni termin do potwierdzenia umowy; staje się wolna po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu.

Art. 19. Jeżeli osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych dokonała sama jednostronnej czynności prawnej, do której ustawa wymaga zgody przedstawiciela ustawowego, czynność jest nieważna.

Art. 20. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego.

Art. 21. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego rozporządzać swoim zarobkiem, chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów inaczej postanowi.

Art. 22. Jeżeli przedstawiciel ustawowy osoby ograniczonej w zdolności do czynności prawnych oddał jej określone przedmioty majątkowe do swobodnego użytku, osoba ta uzyskuje pełną zdolność w zakresie czynności prawnych, które tych przedmiotów dotyczą. Wyjątek stanowią czynności prawne, do których dokonania nie wystarcza według ustawy zgoda przedstawiciela ustawowego.

Do ukończenia lat 13, dziecko nie ponosi odpowiedzialności prawnej za szkody przez siebie wyrządzone, później zaś ponosi ją tylko częściowo. Nie oznacza to jednak bezkarności dzieci poniżej 13 lat, w ich przypadku możemy mówić o czynach niedozwolonych, czyli o tzw.

odpowiedzialności deliktowej. „Zasady odpowiedzialności za czyny niedozwolone regulują przepisy „Kodeksu cywilnego” (art. 415–449). Fundamentalna zasada odpowiedzialności deliktowej brzmi: Kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia. Mamy tu do czynienia z odpowiedzialnością za własne czyny opartą o zasadę winy. Odpowiedzialność cywilna uzależniona jest od pojęcia zdolności do czynności prawnej oraz wieku dziecka. Małoletni, który nie ukończył lat 13, co do zasady, nie ponosi odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę, jako osoba prawnie ubezwłasnowolniona (art. 426). Wyłączając odpowiedzialność małoletnich, ustawodawca przyjął założenie, że osobom do lat 13 nie można przypisać winy z uwagi na niedostateczny stopień rozwoju intelektualnego (dojrzałości). Ktoś jednak powinien zadośćuczynić i naprawić wyrządzoną szkodę. W takich przypadkach „Kodeks cywilny” wprowadza zasadę odpowiedzialności za cudze czyny przyjmując zasadę domniemania winy osoby nadzorującej. Odpowiedzialność w nadzorze Osobą najczęściej sprawującą nadzór nad dzieckiem jest rodzic (opiekun prawny). W sytuacji dziecka powierzonego do nadzoru (opieki) w przedszkolu, szkole, klubie sportowym, szpitalu czy innej instytucji może to być także: nauczyciel, wychowawca, trener, instruktor, lekarz itp. Odpowiedzialność za szkody poczynione przez dziecko dotyczy sytuacji, gdy nadzór ten był sprawowany niewłaściwie: Kto z mocy ustawy lub umowy jest zobowiązany do nadzoru nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można, ten obowiązany jest do naprawienia szkody wyrządzonej przez tę osobę, chyba że uczynił zadość obowiązkowi nadzoru albo, że szkoda byłaby powstała także przy starannym wykonaniu nadzoru. Nadzorujący może uwolnić się od odpowiedzialności gdy udowodni, że nadzór był sprawowany należycie. Wyrazem ochrony prawnej osób czasowo sprawujących nadzór nad małoletnim jest ubezpieczenie OC - od odpowiedzialności cywilnej, które przenosi na ubezpieczyciela ryzyko odszkodowawcze. Z odpowiedzialnością za dziecko powierzone do nadzoru wiąże się reprezentowanie dziecka podczas sprawowania nad nim pieczy bieżącej. (...)

W sytuacjach wyjątkowych, gdy nie da się dowieść winy w nadzorze, gdy brak jest osób zobowiązanych lub ściągnięcie odszkodowania od osoby winnej z tytułu nadzoru jest niemożliwe, można dochodzić odszkodowania bezpośrednio od dziecka. To odpowiedzialność stosowana na zasadzie słuszności: jeżeli z okoliczności, a zwłaszcza z porównania stanu majątkowego poszkodowanego i sprawcy wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego (art. 428 kc). Odpowiedzialność na zasadzie słuszności może być stosowana wobec małoletniego sprawcy czynu także w sytuacji, gdy przemawiają za tym zasady współżycia społecznego. Poszkodowany może żądać od sprawcy częściowej lub całkowitej kompensacji za szkodę. Małoletni, który ukończył lat 13, a nie ukończył 18. roku życia, z uwagi na ograniczoną zdolność do czynności prawnych może, ale nie musi odpowiadać za wyrządzoną szkodę. O tym decyduje każdorazowo ocena sądu, czy z uwagi na wiek małoletni osiągnął dostateczną dojrzałość, by w pełni przypisać mu winę – warunkiem jest rozeznanie przez małoletniego własnego działania i jego skutków oraz świadomość naganności swojego zachowania.”

„Odpowiedzialność karna. Wiekiem zezwalającym na ponoszenie odpowiedzialności karnej jest ukończenie 17 lat. „Kodeks karny” przewiduje jednak za niektóre typy wyjątkowo drastycznych zbrodni, np. morderstwo, gwałt zbiorowy lub ze szczególnym okrucieństwem, umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, szczególnie przypadek odpowiedzialności nieletniego po ukończeniu przez niego 15. roku życia. Jednocześnie 15 lat to minimum wieku do skazania na karę pozbawienia wolności. Trzeba jednak zaznaczyć, że w stosunku do nieletniego żadna kara nie może przekroczyć 2/3 górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za określone przestępstwo. Pociągnięcie nieletniego sprawcy do

odpowiedzialności karnej następuje w sytuacji, gdy przemawiają za tym okoliczności sprawy, oraz właściwości i warunki osobiste sprawcy.”

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982 r. (Dz. U. nr 35, poz. 228 ze zm.), obejmuje:

- osoby w wieku do 18 lat, wykazujące przejawy demoralizacji;
- osoby, które dopuściły się czynu karalnego po ukończeniu 13 lat a przed ukończeniem lat 17;
- osoby w wieku do 21 lat, wobec których orzeczono środki wychowawcze i poprawcze;

Przed sądem dziecko jest reprezentowane przez przedstawiciela ustawowego, którym może być matka, ojciec lub opiekun prawny. Reprezentując interes dziecka, mogą oni występować o nadanie statusu: pokrzywdzonego, oskarżyciela posiłkowego lub powoda cywilnego. „Zanim sprawa trafi do sądu pokrzywdzony nabywa kilka ważnych uprawnień, m.in.: posiada inicjatywę dowodową: może brać udział w czynnościach postępowania sądowego. Pokrzywdzony ma możliwość zaskarżenia decyzji organu prokuratorskiego, odmawiającej wszczęcia postępowania przygotowawczego, bądź decyzji umarzającej to postępowanie. Odpis ww. decyzji prokuratorskich zawiera pouczenie o prawie do złożenia zażalenia, terminie i sposobie jego skutecznego wniesienia. Oskarżyciel posiłkowy. W postępowaniu przed sądem korzystnym jest, by rodzic (opiekun prawny) nabył prawo bycia oskarżycielem posiłkowym. Wystarczy, iż napisze do sądu lub oświadczy już bezpośrednio w sądzie najpóźniej na początku pierwszej rozprawy – przed odczytaniem aktu oskarżenia, że jest rodzicem pokrzywdzonego dziecka i chce występować w sprawie jako oskarżyciel posiłkowy. Jako oskarżyciel posiłkowy rodzic ma prawo: uzyskiwania wszelkich informacji o toczącej się sprawie (np. może przeglądać akta sprawy); zadawać pytania świadkom i oskarżonym; zaskarżać każde rozstrzygnięcie, które narusza jego prawa i szkodzi jego interesom; brać udział we wszystkich rozprawach sądowych; wnosić o przesłuchanie dziecka poza salą sądową oraz pod nieobecność oskarżonego; ustanowić adwokata jako pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego. To ostatnie uprawnienie jest o tyle ważne, że adwokat reprezentując rodzica ma wszystkie uprawnienia oskarżyciela posiłkowego. Powód cywilny. Jako powód cywilny, zgodnie z treścią art. 66 „Kodeksu postępowania karnego”, rodzic może dowodzić istnienia okoliczności, na których opiera się roszczenie. Może zadawać pytania oskarżonym, świadkom, biegłym oraz może składać wnioski dowodowe. Powód ma także prawo do wykazania, czy i jaką szkodę poniosło dziecko (pokrzywdzony) oraz wykazania okoliczności w jakich doszło do szkody, będących jednocześnie podstawą odpowiedzialności karnej oskarżonego. Powód cywilny może zabierać głos zarówno w trakcie rozprawy, jak i po zamknięciu przewodu sądowego”.

„Dziecko – świadek w postępowaniu sądowym. Możliwość składania zeznań w sądzie – to z jednej strony korzystanie z przysługujących człowiekowi praw, z drugiej zaś – wiąże się z wypełnianiem obowiązków obywatelskich. W przypadku dziecka należy rozróżnić dwa zagadnienia. Pierwsze to możliwość bycia powołanym na świadka. Co do zasady, prawo polskie zarówno w procedurze cywilnej jak i karnej nie stawia formalnych ograniczeń odnośnie wieku osoby, która może być powołana na świadka. Wyjątkiem są przepisy „Kodeksu postępowania cywilnego” określające, że w sprawach małżeńskich (o rozwód, unieważnienie małżeństwa, ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa) nie mogą być przesłuchiwanymi w charakterze świadków małoletni, którzy nie ukończyli lat 13, a także zstępni stron (dzieci),

k którzy nie ukończyli lat 17 (art. 430). Innym, ale oczywistym ograniczeniem dla wykorzystywania w postępowaniu zeznań dzieci, jest przewidziana w „Kodeksie postępowania cywilnego” materialna przesłanka zdolności do spostrzegania oraz komunikowania swoich spostrzeżeń (art. 290). Osoby, które takiej zdolności nie mają (np. małe dzieci) nie mogą być świadkami.”

Seniorzy

„Liczba osób w podeszłym wieku zwiększa się z roku na rok. Wzrasta średnia długość życia człowieka - dla Polek to 78 lat, a dla Polaków 70 lat. W Polsce szacuje się, że populacja osób starszych powyżej 65 roku życia stanowi grupę liczącą prawie 5 mln ludzi. Wydłużenie życia społeczeństw europejskich jest niebywałym osiągnięciem cywilizacji i stawia przed nami zupełnie nowe zadania. Polityka wobec osób starszych w Unii Europejskiej polega przede wszystkim na promowaniu tzw. aktywnej starości. Państwom członkowskim zaleca się podejmowanie działań umożliwiających osobom starszym pełne i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym min. poprzez tworzenie, promowanie i wspieranie programów edukacyjnych, zwiększenie zatrudnienia osób starszych, umożliwienie osobom starszym wypowiedzenia się w swoich sprawach i promowanie pozytywnego społecznego wizerunku starości oraz solidarności międzypokoleniowej. Podkreśla się też konieczność zapewnienia właściwej opieki zdrowotnej dla tej grupy społecznej, stabilności rent i emerytur, a także pomocy społecznej. Działania te mają zapobiegać zjawisku marginalizacji społecznej osób starszych.

Realna ocena zjawiska nadużyć wobec osób starszych jest niemożliwa ze względu na dużą liczbę nieujawnionych incydentów. Krzywdzeni nie zgłaszają takich faktów, ponieważ bardzo często są przekonani o bezskuteczności ścigania, obawiają się odwetu. Ofiary nadużyć boją się też umieszczania w domach opieki, wstydzą się postępowania swoich oprawców, jeśli są oni członkami rodziny oraz brakuje im wewnętrznej, psychicznej determinacji, by zgłosić incydent np. na policję. Sytuacja krzywdzonej osoby starszej jest bardzo trudna, wielowątkowa. Bardzo często dodatkowo komplikuje ją zależność materialna, mieszkaniowa i emocjonalna”

(http://www.kampaniaprzemoc.pl/przemoc_wobec_osob_starszych.php.)

Osoby niepełnosprawne

„Zagadnienie przemocy względem niepełnosprawnych nie było dotąd w Polsce przedmiotem szerszej analizy i pojawia się zazwyczaj przy okazji doniesień medialnych na temat rażących naruszeń podstawowych praw osób niepełnosprawnych przez m. in. rodziców, opiekunów, czy też personel zakładów opiekuńczych. Problematyka przemocy, przestępczości, instytucji prawa karnego w odniesieniu do osób niepełnosprawnych, analizowana jest jedynie w kontekście agresji osób upośledzonych umysłowo, niepełnosprawnych sprawców przestępstw, ustalania niepoczytalności jako przesłanki wyłączenia odpowiedzialności karnej oraz ewentualnie w kontekście warunków wykonywania kary przez osoby niepełnosprawne, czyli gdy niepełnosprawność jest jedną z ważnych cech podejrzanego lub przestępcy. Analiza zagadnienia przemocy względem niepełnosprawnych napotyka wiele trudności. Brak jest wiarygodnych danych na temat osób niepełnosprawnych będących ofiarami przestępstw. W statystykach policyjnych dokonuje się rozróżnienia na płeć ofiary, wiek oraz pochodzenie, nie ma natomiast wskazań w kierunku niepełnosprawności, a tym bardziej jej różnych postaci. Brak danych o liczbie naruszeń praw i dóbr osobistych osób niepełnosprawnych wynika przede

wszystkim z problemów w zgłaszaniu przestępstw przez niepełnosprawnych. Po pierwsze, brak jest środków instytucjonalnych do wykrywania i ścigania przypadków przemocy względem osób niepełnosprawnych. Po drugie, bardzo często aktów przemocy dopuszczają się osoby pozostające w stosunku nadrzędności do niepełnosprawnych, np. opiekunowie, członkowie rodziny, pracownicy instytucji dziennego pobytu, domów pomocy społecznej. Po trzecie, procedury prawne zgłaszania i zawiadamiania o aktach przemocy są zbyt skomplikowane i często niezrozumiałe dla niepełnosprawnych, szczególnie niepełnosprawnych intelektualnie. Po czwarte, spotykany jest pogląd, że osoba niepełnosprawna intelektualnie może nie być zdolna do odczuwania lęku i bólu. Osoby niepełnosprawne, zwłaszcza niezdolne do samodzielnej egzystencji przebywają bardzo często w warunkach znacznie ograniczonej wolności osobistej. Część z nich jest ubezwłasnowolniona (na ogół całkowicie), a ich opiekunami czy kuratorami prawnymi są osoby z rodziny lub personel zakładów (w szczególności domów pomocy społecznej). Od tych osób mieszkańcy są całkowicie, podwójnie zależni – zarówno jako od personelu i jako od opiekunów prawnych. Totalne uzależnienie biologiczne i życiowe od jednej instytucji zamkniętej (zarówno rodziny jak i placówki) oraz brak w Polsce niezależnej instytucji ochrony prawnej, która miałaby stały wgląd w sytuację osoby niepełnosprawnej powoduje, iż bezprawne działania krzywdzące odbywają się bezkarnie za szczelnie zamkniętymi drzwiami. A wszystkie osoby uczestniczące w procederze są powiązane, co jest przyczyną, że żadna z nich nie jest zainteresowana ujawnieniem faktów czy praktyk. Tylko przypadkiem informacje o przestępstwach wydostają się na zewnątrz, są nagłaśniane medialnie i powodują zainteresowanie organów ścigania. W wielu instytucjach opiekuńczych, tj. domach pomocy społecznej, szpitalach psychiatrycznych w ciągu każdego dnia opiekunowie popychają, szturchają, wykręcają ręce i biją osoby niepełnosprawne, przywiązują je do łóżek, krzyczą na nie. (<https://www.pfon.org/dokumenty-i-publicacje/inne-publicacje/111-doswiadczenie-przemocy-przez-osoby-niepelnosprawne>).

Problem wypalenia zawodowego

W najnowszej edycji Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD-11), prowadzonej przez WHO, wypalenie sklasyfikowano jako syndrom zawodowy, wynikający z chronicznego stresu w miejscu pracy, którego nie daje się już zwalczyć zwykłymi metodami.

W dokumencie wymienia się trzy główne objawy syndromu wypalenia zawodowego. Jest to, po pierwsze, wyczerpanie i poczucie całkowitego braku energii, po drugie - negatywny lub cyniczny stosunek do pracy i wreszcie - znacznie zmniejszona efektywność pracy. WHO podkreśla, że aby uznać je za syndrom wypalenia zawodowego, te objawy muszą zaistnieć w kontekście pracy, a nie w innych dziedzinach życia. Aby prawidłowo zdiagnozować wypalenie zawodowe, lekarze powinni, zgodnie z sugestią WHO, wykluczyć u pacjenta najpierw zaburzenia nastroju czy też zaburzenia lękowe.

Zjawisko wypalenia zawodowego długo było niezauważane i lekceważone, jako objaw braku profesjonalizmu lub wręcz przejaw zaburzeń psychicznych. Dopiero w połowie lat 70-tych ubiegłego wieku znalazło się w kręgu zainteresowań psychologii. W 1979 roku zjawisko burnout nazwał i opisał amerykański psychiatra Herbert J. Freudenberger. W tym też mniej więcej czasie rozpoczęto systematyczne badania nad zjawiskiem wyczerpania, spowodowanym nadmiernymi wymaganiami i stresem w miejscu pracy.

NOTATNIK